

Bestandsplan for elg, hjort og rådyr

Kvikne storviltvald

2022-2025

Forsidefoto: Stein Grue

STATUS	3
VALDETS YTTERGRENSER, AREAL OG MEDLEMMER.....	3
HOVEDMÅL OG DELMÅL	4
PLAN FOR BESTANDSUTVIKLING OG AVSKYTNING	5
<i>Elg</i>	5
<i>Hjort</i>	6
<i>Rådyr</i>	6
BESLUTNINGSUNDERLAG, STATUS OG VURDERINGER	7
ELG	7
"SETT ELG"	7
ANDELEN ELG SOM OVERVINTRETRER PÅ KVIKNE HAR OGSÅ ØKT DE SISTE ÅRENE. PÅ SLUTTEN AV 90- TALLET VAR DET SVÆRT SJELDEN AT DET BLE OBSERVERT ELG PÅ VINTERSTID. NÅ BLIR DET OBSERVERT OVERVINTRING FLERE STEDER I KVIKNE-DALFØRET.	8
SLAKTEVEKTER.....	9
.....	10
VURDERINGER	10
<i>Uttak av elgku uten kalv</i>	11
<i>Høyt uttak av yngre dyr</i>	11
<i>Dreining av kjønnsforholdet</i>	11
<i>Langsiktig effekt av "negativ jaktseleksjon"</i>	11
<i>Forholdet til målsetninger i andre planer</i>	12
HJORT	12
AVSKYTNINGSRISULTAT OG SETT-DATA	12
VURDERINGER	14
PLANPERIODEN 2022-2025	14
TILTAK I PLANPERIODEN	14
VILTSTELL	14
AVSKYTNINGSSSTRATEGI FOR ELG	15
AVSKYTNINGSSSTRATEGI FOR HJORT.....	15
KOMPETANSEHEVING.....	16

Innledning

Retten til å drive jakt og fiske har gjennom århundrene utviklet seg til en grunneierrett som normalt ligger til den enkelte landbrukseiendom.

Eiendomsforholdene i norsk utmark omfatter privat grunn (ca. 50 %), statens grunn (35 % stort sett i Nord-Norge), statsallmenninger (11 %), bygdeallmenninger (3 %) og kommunal grunn (1 %). Mens statsgrunn og allmenninger stort sett utgjør store og velarronderte områder, er den private utmarka oppstykket i et stort antall eiendommer, og det er nesten alltid behov for å forvalte flere eiendommer sammen ved å opprette et bestandsplanområde for å få til en hensiktsmessig forvaltning og bruk av viltet.

Hjorteviltforskriften (FOR-2016-01-08-12) tar for seg arbeidet med bestandsplaner og sier blant annet at kommunen kan godkjenne en flerårig, maksimalt 5-årig bestandsplan. Vi har valgt å lage en 4-årig bestandsplan for å være i takt med bestandsplanperiodene for Nord-Østerdal Røros Elgregion (NØRE), vestre område. Innen hjorteviltforvaltning viser dessuten erfaringene at 5-årige bestandsplaner er et for langt tidsperspektiv på grunn av en betydelig produksjon og tilvekst som årlig skal høstes, samt en høy irregulær avgang¹.

Kvikne storviltvald utgjør et bestandsplanområde med en egen bestandsplan, men vi samarbeider nært med NØRE og vil forholde oss til de overordnede målsettinger de tegner opp i sin plan.

¹ Pedersen, P.H., 2009. Moderne hjorteviltforvaltning med ny virkemiddelbruk mot 2015. Forslag til moderne strategisk satsing for bærekraftig forvaltning av elg, hjort, rådyr og villrein. – DN-rapport 2009-4

STATUS

Valdets yttergrenser, areal og medlemmer

Kvikne storviltvald² består av jaktfelt² for elg hvor samtlige felt er betalende medlemmer av Kvikne Utmarksråd. Kvikne Utmarksråd, ved daglig leder, er valdansvarlig³ og opptrer på vegne av jaktrettshaverne⁴ overfor kommunen i saker som berører valdet. Valdet er sammenhengende og har en avgrensning og en form som gjør det egnet⁵ til jakt på elg, hjort og rådyr, og som gjør det sikkerhetsmessig forsvarlig å utøve jakt.

Valdet avgrenses av Tynset kommunes yttergrenser i vest, nord og øst. I sør danner den tidligere soknegrensa til Kvikne valdgrense. Eneste unntak er Leiran/Låggia utmarkslag i sørvest.

Leiran/Låggia utmarkslag meldte seg ut av Kvikne Utmarksråd i 1998 og er heller ikke med i storviltvaldet.

<i>Jaktområde</i>	<i>Kontaktperson</i>	<i>Jaktfelt</i>	<i>Tellende areal i dekar</i>
Øvre Dølvad	Ivar Hysten	Øvre Dølvad	5 600
Nedre Dølvad	Svein Magne Storaas	Nedre Dølvad	12 040
Kvikne nord	Arnfinn Frengstad	Kvikne nord	44 800
Nerbygda vest	Stein Grue	Kvikne vest	11 950
Innerdalen		Innerdalen	9 900
Kvikneskogen	Audun Langtjernet Kregnes		
”	”	Såttaldalen	12 220
”	”	Løkkjelia	8 530
”	”	Tunntjønnfeltet	12 550
”	”	Tørresvangen/ Kløftåsen	15 680
	Per Olav Lyngstad	Estensvollan	8677
Burudalen	Steinar Munkhaugen	Burudalen	12 170
Nordskogen	Per Kåre Lund/Svein Magne Storaas	Nordskogen	18 190
Odden/Prestlien	Kristoffer Flaa Sørensen	Odden/Prestlien	11 000
Vollan utmarkslag	Kjell Olav Nymoene	Vollan	32 063
Ulvmoen	Hans- Jørgen Storinset	Ulvmoen	11 620
Nappsjølia	Nils- Ivar Børli	Nappsjølia	1 960
Ya/Gryta	Kristoffer Flaa Sørensen	Ya/Gryta	18 000

Tabell 1. Medlemsoversikt Kvikne storviltvald per 2022

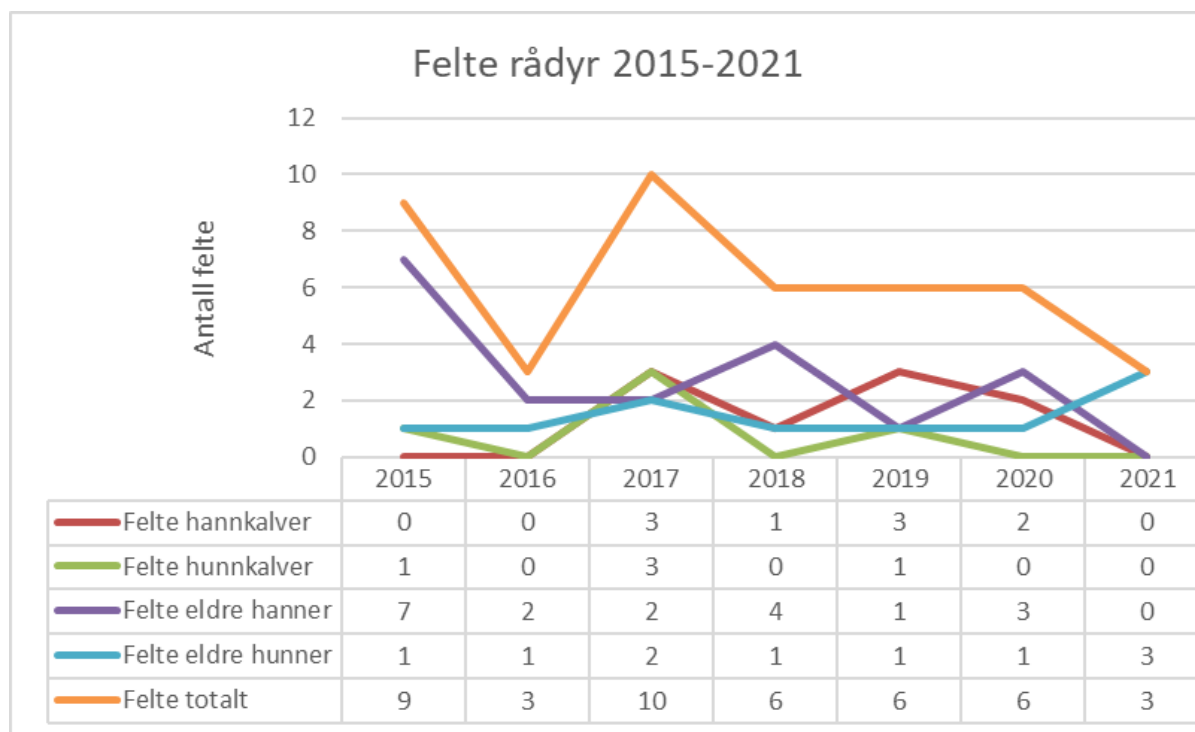
² jf. § 2 i Forskrift om forvaltning av hjortevilt (FOR-2016-01-08-12)

³ jf. § 9 i Forskrift om forvaltning av hjortevilt (FOR-2016-01-08-12)

⁴ jf. § 27 i Lov om viltet (LOV-1981-05-29-38)

⁵ jf. § 9 i Forskrift om forvaltning av hjortevilt

Tellende areal⁶ for elg i valdet er 255 642⁷ dekar (se tabell 1). For elg, hjort og rådyr har ikke arealet vært brukt som grunnlag for tildeling av fellingsretter internt i valdet. Rettighetshaverne har hatt et møte med diskusjon om fordeling av elg etter erfaringer om elgens bruk av arealene. Tildelingen har vært gjort i henhold til prosentfordeling på alder og kjønn. For rådyr har det vært kvotefritak⁸, og dette har fungert bra. Det felles ikke mange rådyrene på Kvikne, stort sett bare et ensifret antall årlig (se figur 1). Den største dødeligheten er påkjørsler av motorkjøretøyer på riksveien gjennom bygda.

Figur 1. Oversikt over felte rådyr i perioden 2015-2021.

Planperiode

Planperioden strekker seg fra og med jaktåret⁹ 2022 og til og med 2025. Tidligere har vi fulgt en 5-års syklus i bestandsplanen for hjortevilt, men for å være i takt med elgregionens bestandsplanperiode har vi nå valgt å lage en fireårig plan

. Etter jakta 2023 skal avskytinga av elg og hjort evalueres og om nødvendig justeres for å nå målsettingene vi har satt i planen.

Hovedmål og delmål

Planen inneholder målsetting for bestandsutviklingen og plan for den årlige avskytingen i antall, fordelt på alder og kjønn. Planens målsetting skal ta hensyn til offentlige målsettinger dersom noen slik foreligger. Godkjent bestandsplan skal gi grunnlag for at kommunen skal gi en samlet fellingsstillatelse for hele planperioden som valgfrie dyr.

★ Planens hovedmål er å engasjere og ansvarliggjøre jaktrettshaverne innen viltforvaltningen på egen grunn og sett i lys av landbruksnæring og friluftsliv.

⁶ jf. § 2 & 8 i Forskrift om forvaltning av hjortevilt

⁷ Arealberegnet 2015

⁸ jf. § 20 i Forskrift om forvaltning av hjortevilt

⁹ jf. § 40 i Lov om viltet

★ Delmål for perioden er:

- Heve kunnskapen om viltforvaltning for jaktlag og jaktrettshavere gjennom møter og skriftlig informasjon
- Gi jaktrettshaverne kunnskap om viltets økonomiske verdi
- Gi jaktlagene kunnskap om hvilken betydning jakt har for å heve hjorteviltbestandens avkastning
- Bidra til at Nord-Østerdal-Røros elgregion har samlende og felles forvaltningsmål
- Fortsatt sørge for at jaktlaga har nødvendig kompetanse til å selv føre sett- og felt- skjema i hjorteviltregisteret

Plan for bestandsutvikling og avskyting

På Kvikne er det lite elg som er stasjonære gjennom året, men det virker som om antallet som overvintrer innen valdet øker. De aller fleste kommer imidlertid trekkende til Kvikne når snøen smelter og forlater når snøen faller. Dette medfører at grunneierne på Kvikne ikke kan forvalte steden stamme, men må delta i større regionale grunneiersammenslutninger som forvalter arealer som dekker elgens helårige levested. Bestandsutviklingen i Kvikne er derfor avhengig av forvaltningen i andre deler av Nord-Østerdal, spesielt i vinterbeiteområdene i Glåmdalføret. Eksempelvis kan jakt i Glåmdalføret, etter at elgen har forlatt Kvikne pga. snømengden, få negative konsekvenser for vår bestandsutvikling.

Når det gjelder hjorten virker det som om andelen overvintrende innen valdet er stabil. Det igjen gir oss mulighet til å påvirke bestanden gjennom fôring og andre tiltak i vinterhalvåret. Det ser ut til at de dyrene som trekker ut om høsten drar både sør og nordover, med hovedtyngden mot nord og nordvest.

Rådyrenes overlevelse er i stor grad avhengig av snøsituasjonen og mattilgang i vinterhalvåret. Vinterfôring påvirker dermed i stor grad bestanden.

Noen overordnede mål i planperioden er:

- ★ Kvikne ønsker en stabil elgbestand og vil etterstrebe dette i den årlige avskytinga
- ★ Kvikne ønsker en stabil hjortebestand og vil etterstrebe dette i den årlige avskytinga.
- ★ Kvikne ønsker å øke tettheten av rådyr og vil etterstrebe dette i den årlige avskytinga.

For å få til dette er det viktig å være mer konkret i våre måltall:

Elg

- Målet er en stabil kvote på maks 45 dyr alle årene av bestandsplanperioden, men den årlige kvota vil kunne justeres ned ut fra bestandssituasjonen.
- Gjennomsnittlig fellingsprosent for planperioden bør være om lag 80 % med et akseptert avvik
- Avskytinga skal gjennom planperioden tilpasses elgregionens avskytingsstrategier
- I slutten av planperioden skal avskytingen fordeles med minst 60 % kalv og ungdyr hvorav kalv

utgjør mer enn halvparten, 14 - 16 % eldre ku og resten eldre okse (dette må imidlertid ses i sammenheng med trenden i ku/okse forholdet i bestanden)

- Maksimum 55 % hanndyr skal felles (dette må imidlertid ses i sammenheng med trenden i ku/okse forholdet i bestanden)
- Vi skal prøve å stabilisere forholdet ku/okse på omlag 1,2-1,5
- Vi skal prøve å heve andel kalv per kalvku til 1,2– 1,5

Våre målsetninger om bestandstetthet kan vi nå ved å la være å skyte de store og velutviklede kuene. Er vi samtidig forsiktig med tilsvarende okser klarer vi å bevare gode avlsegenskaper. Store, eldre kyr (4 – 9 år) produserer ofte tvillingkalver, og ved å bevare disse kan vi heve andelen kalv per kalvku og derigjennom elgtettheten.

Store elgkyr foretrekker store elgokser og vekt og alder henger like nøye sammen som vekt og kjønnsmodning, alder og gevirutvikling, produksjon og alder.

Hjort

Hos hjorten er andelen store bukker («haremsbukker») viktig for bestandsutviklingen i et område, da hindene som regel vil trekke inn til områder der dominante bukker oppholder seg og gjerne gjør sin tilstedeværelse kjent gjennom brøling.

- Kvikne skal ha en stabil hjortekvote på 20 dyr, men kvote og kvoteinndeling for hjort skal evalueres etter 2 år og dersom man ser behov for det skal kvota økes for å holde bestanden stabil.
- Gjennomsnittlig fellingsprosent for hjort i planperioden bør økes til- og stabiliseres ved- ca 80 % med et akseptert avvik.
- Det bør maksimalt felles 15 % stor bukk og 20 % eldre hind per år. I slutten av planperioden skal avskytingen fordeles slik at det maksimalt er felt 20 % eldre hind, 15 % stor bukk og resten fordelt på kalv/ungdyr.
- Det skal føres skjema for ”sett hjort” i planperioden.
- Felling av hjort skal registreres på www.kvikneutmarksrad.no av jeger/jaktlag selv fortløpende.

Rådyr

- Vi ønsker å øke bestanden av rådyr, samt jobbe for økt utnyttelse av rådyret som ressurs.
- For å nå målet om å øke bestanden oppfordres det til å spare eldre geit i planperioden.
- Felling av hjort skal registreres på www.kvikneutmarksrad.no av jeger/jaktlag selv fortløpende.

For alle de tre hjorteviltartene er det viktig å kjenne bestandsutviklingen fra år til år, basert på jegerobservasjoner, jakteffektivitet (felt dyr pr. jaktinnsats) og andre tilgjengelige måletall. Dette gjør at man kan tilpasse avskytingen innen planperioden på en slik måte at bestandsmålene oppnås.

BESLUTNINGSUNDERLAG, STATUS OG VURDERINGER

Kvikne er betalende medlem i Nord-Østerdal-Røros elgregion¹⁰, som er en sammenslutning av storviltvald innen hele eller deler av følgende kommuner: Holtålen, Røros, Engerdal, Os, Tolga, Tynset og Rendalen. Regionen utgjør det område som den felles elgstammen bruker gjennom året, og ny kunnskap om elgens bruk av leveområdet kan gjøre det nødvendig med justering av regiongrensene, til å også omfatte områder i andre kommuner.

Det føres "sett elg"- skjemaer for alle felt innen Kvikne storviltvald. Systematisk innsamling av observasjoner gir et brukbart bilde av elgbestanden, og med visse forbehold kan "sett elg" gi oss et inntrykk av bestandsstørrelse, kjønnsfordeling i bestanden og kalvproduksjon¹¹. De fleste jaktlag fører nå selv i hjorteviltregisteret og vi kan derfor hente vår data rett fra registeret.

Nord-Østerdal-Røros elgregion, vestre område utarbeider en flerårig bestandsplan for samme perioder som Kvikne storviltvald. Ettersom Kvikne er medlem i Nord-Østerdal-Røros elgregion, og gjennom medlemskapet må forholde seg til regionens vedtak, skal denne planens målsetninger ikke være motstridende regionens vedtatte målsetninger.

Forskrift om jakt- og fangsttider er gjeldende for jaktsonene for jaktsonene fra og med 1. april 2022 til og med 31. mars 2028

Jaktår	Felt/ jegerdag	Sett elg/jegerdag	Sett ku/okse	Sett kalv/ku	Sett kalv /kalvku	% ku med kalv av alle kyr	% felt okse av sette okser	% felt ku av sette kyr	% felt kalv av sette kalver	Ant. jegerdage
2015	0,035	0,35	1,06	0,53	1,28	40,4	11,83	4,04	21,15	753
2016	0,046	0,36	0,89	0,55	1,15	46,58	18,29	2,74	30	635
2017	0,055	0,41	1,34	0,57	1,11	48,89	16,42	8,89	23,53	559
2018	0,053	0,5	1,01	0,36	1,13	29,25	12,38	7,55	21,05	549
2019	0,052	0,54	1,33	0,73	1,23	59,05	12,66	5,71	15,58	541
2020	0,07	1	1,67	0,54	1,21	43,89	12,88	4,98	7,56	525
2021	0,061	0,53	0,88	0,68	1,07	61,29	12,26	7,53	19,05	527

Tabell 2. "Sett elg-" statistikk Kvikne storviltvald for de 2 siste bestandsplanperiodene (2015-2017 og 2018-2021). Data fra Hjorteviltregisteret. OBS: Sett elg/jegerdag i 2020 er trolig ikke riktig da ikke alle jaktlag førte sett-data etter den nye metoden.

ELG

"Sett Elg"

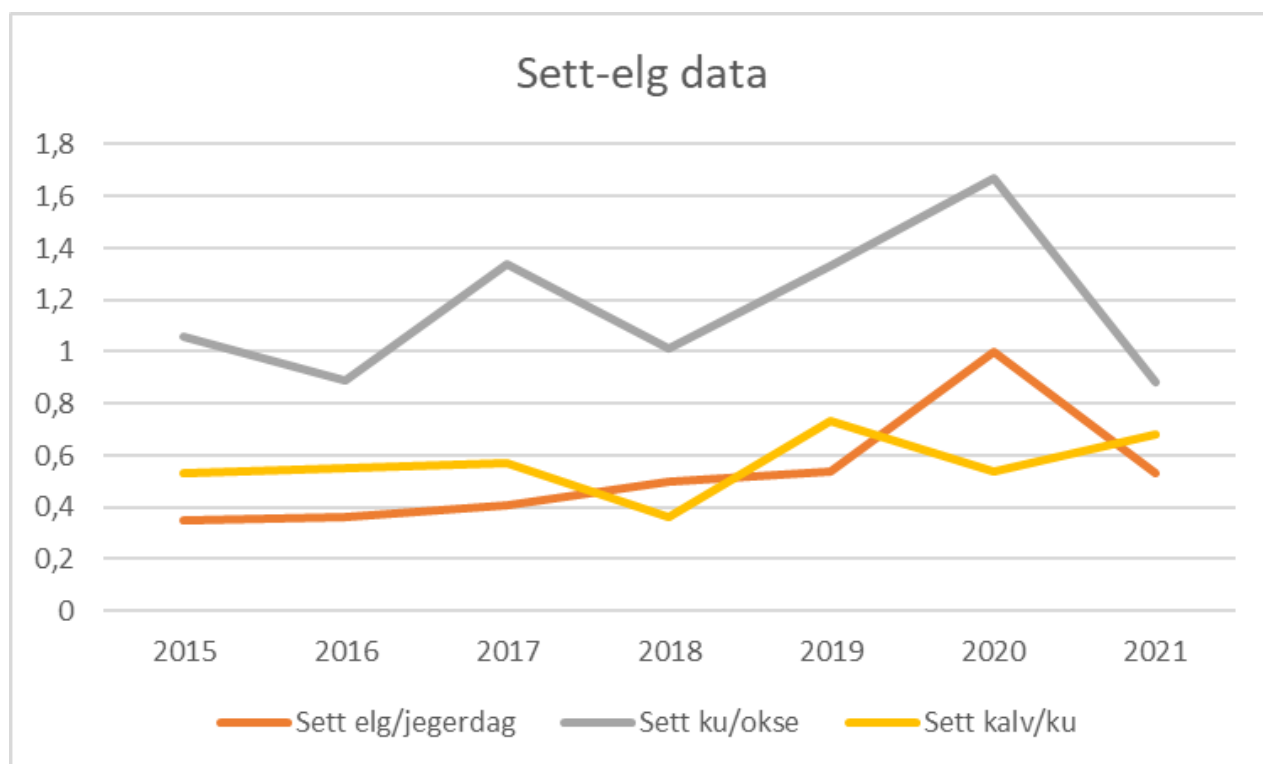
Kvikne er prisgitt elgforvaltningen i Nord-Østerdal-Røros elgregion og dette kommer svært godt til syne når vi registrerer hva som er sett av elg på Kvikne, og spesielt godt når vi ser på de årlige variasjoner i andel sett ku per okse. Slik variasjon kan kun komme til syne når antall observasjoner er for få, eller for områder som mer eller mindre tilfeldig brukes av elg. De siste årene har andelen ku per okse ligget, til dels godt, under målsetningen på 1,6- 1,8. Vi har derfor valgt å se bort fra målsetninga i bestandsplanen om å skyte maks 55 % hanndyr totalt og heller prioritere å ikke redusere ku- andelen ytterligere. Siste året av planperioden var andelen ku/okse på et akseptabelt nivå. For kommende planperiode har vi valgt å sette mål om ku pr okse til 1,2 – 1,5 ettersom dette er målsetningen i planen for NØRE i samme periode.

¹⁰Vedtekter for Nord-Østerdal-Røros elgregion

¹¹ Haagenrud, Hans. Hjorteviltet 2004, sidene 16 - 21

Det må dermed være et mål for oss på Kvikne å stabilisere forholdet ku/okse til 1,2-1,5 og å heve andel kalv per kalvku til øvre del av intervallet 1,2-1,5.

Merkeprosjektet i elgregionen viste at «de eldre kollene bruker de samme sommerområdene hvert år. Når de først har etablert område vil de tilbringe sommeren i samme trakten resten av livet¹²». Dette viser tydelig hvor viktig det er at vi på Kvikne ikke skyter ut en for høy andel av de elgkyrne som trekker hit på sommerbeite og lærer opp nye generasjoner til å trekke hit.

Figur 2. Utvikling av elgstammen basert på observasjoner i de to siste bestandsplanperiodene. OBS: Sett elg/jegerdag i 2020 er trolig ikke riktig da ikke alle jaktlag førte sett-data etter den nye metoden.

Andelen elg som overvintrer på Kvikne har også økt de siste årene. På slutten av 90- tallet var det svært sjelden at det ble observert elg på vinterstid. Nå blir det observert overvintring flere steder i Kvikne-dalføret.

Avskytningsresultat

Alle jaktlag har plikt til å opplyse om fellingsresultatet. Valdansvarlig representant skal levere fellingsrapporten til kommunen 14 dager etter jaktas utløp. Kommunen skal rapportere fellingsresultatet til SSB 30 dager etter siste jakt dag¹³. Statistisk sentralbyrå bearbeider resultatene kommunevis og publiserer det. Dette er viktige data når kommunen og rettighetshavere skal vurdere bestand og fellingskvoter. Fellingstall er tilgjengelig for alle på www.ssb.no og www.hjortevilt.no.

I 2001 ble Kvikne ett storviltvald med Kvikne Utmarksråd som valdansvarlig. I perioden 2001 til 2004 ble det felt til sammen 103 dyr. I planperioden 2018-2021 ble det felt totalt 126 elg med fordelingen 33 % eldre okse, 14 % eldre ku, 20 % ungdyr okse, 18 % ungdyr ku, 18 % hannkalv og 23 % hunnkalv (tabell 3). Vi ligger noe høyt på avskyting av eldre okse og noe lavere enn målene på

¹² Bestandsplan Nord- Østerdal Røros elgregion, vestre område 2014- 2017.

¹³ Jfr. § 32, Forskrift om forvaltning av hjortevilt

avskyting av eldre ku. Ser vi på tall for sett ku per okse er imidlertid avskytinga likevel riktig og totalt sett ligger vi innenfor på målsetting om felling av 55 % hanndyr.

Tabell 3 Antall og prosent felte elg fordelt på kjønns- og alderskategorier for de to siste bestandsplanperiodene. Summene gjelder kun for siste bestandsplanperiode (2018-2021).

Jaktår	Hannkalv	%	Hunnkalv	%	Ungdyr okse	%	Ungdyr ku	%	Eldre okse	%	Eldre ku	%	Tildelt totalt	Felte totalt	Fellings%
2015	9	33	3	11	3	11	3	11	8	30	1	4	34	27	79
2016	5	17	7	24	7	24	1	3	8	28	1	3	34	29	85
2017	6	22	5	19	0	0	6	22	8	30	2	7	34	27	79
2018	5	17	3	10	5	17	4	14	8	28	4	14	34	29	85
2019	7	25	5	18	3	11	3	11	7	25	3	11	34	28	82
2020	3	8	6	16	7	19	7	19	10	27	4	11	38	37	97
2021	3	9	9	28	5	16	4	13	8	25	3	9	40	32	80
SUM 2018-21	18	14	23	18	20	16	18	14	33	26	14	11	146	126	86

Dette viser at store vald med tildeling av frie dyr for hele planperioden kan levere gode avskytningsresultater dersom analysen baseres på flere år og ses i sammenheng med sett-data. Det må imidlertid poengteres at felte dyr registreres i statistikken etter deres faktiske alder, og at dyr som eksempelvis nedklassifiseres i alderstildeling pga. lav vekt eller skader, dermed utgjør en andel av den voksne kategorien (eldre og ungdyr).

Slaktevekter

Høy kroppsvekt er en fordel. Kalvenes vekt og utvikling er avhengig av vekta og kondisjonen til kua. En stor mor i godt hold, føder som regel én eller to store kalver med store overlevelsesmuligheter. Dette er et godt utgangspunkt for videre vekst. En liten mor i dårlig kondisjon føder gjerne kalv senere på sommeren og med lavere kroppsvekt. Kalvene blir dermed født rett inn i en negativ spiral (liten kalv → liten åring → liten voksen). Kuene kan imidlertid utsette kalvproduksjonen i ett eller to år for å vokse seg store¹⁴.

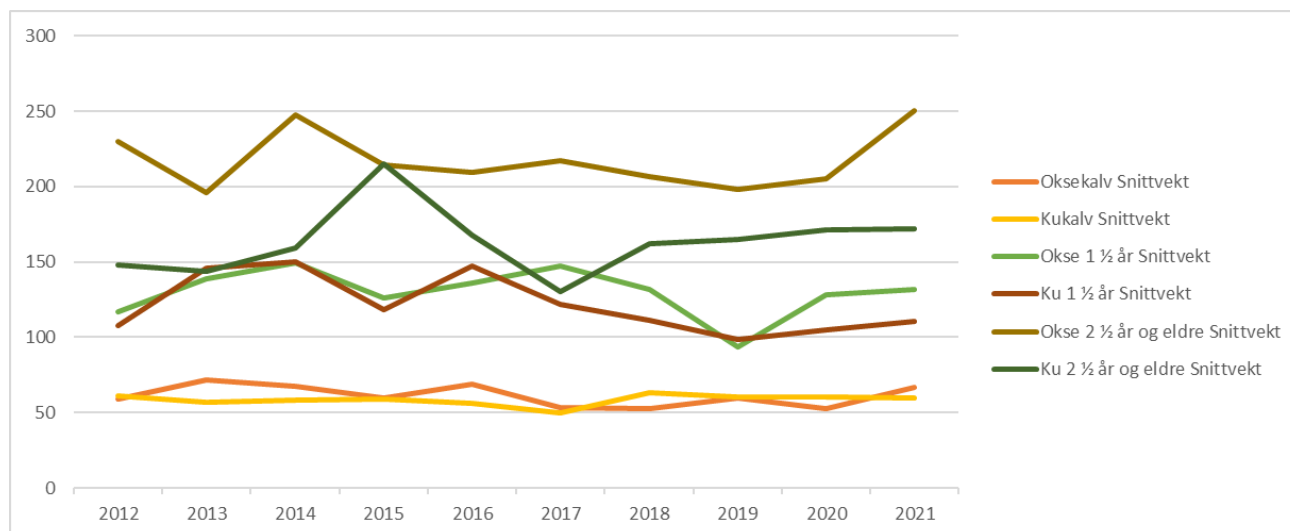
Vektutvikling hos kalver og åringer har klar sammenheng med sommerværet. Høy gjennomsnittstemperatur og mye sol fører til lavere vekter enn en kald, skyet sommer. Dette skyldes at høy gjennomsnittstemperatur fører til rask vekst og tidlig frafall av fôrverdi¹⁵. Det er også påvist en sammenheng mellom vekt og høyde over havet, og vekt og bestandstetthet¹⁵. Kalvevekten har en klar negativ sammenheng med høyden over havet. For åringer er sammenhengen også tydelig, men noe mindre. Slaktevektene på Kvikne, tabell 4 og figur 3, viser at slaktevektene er jevnt over gode og stabile.

Jaktår	Oksekalv		Kukalv		Okse 1 ½ år		Ku 1 ½ år		Okse 2 ½ år og eldre		Ku 2 ½ år og eldre	
	Snittvekt	Antall	Snittvekt	Antall	Snittvekt	Antall	Snittvekt	Antall	Snittvekt	Antall	Snittvekt	Antall
2012	59	6	61	3	117	2	108	1	230	8	148	3
2013	72	2	57	4	139	5	146	1	196	4	144	5
2014	67	4	58	8	150	2	150	1	247	5	160	4
2015	60	10	59	3	126	3	118	3	215	7	215	2
2016	69	5	56	3	136	3	147	1	209	6	168	1
2017	53	6	50	4	147	1	122	3	217	8	130	3
2018	53	2	63	1	132	4	111	3	206	3	162	1
2019	60	5	61	2	94	2	98	3	198	6	165	3
2020	53	1	60	3	128	3	105	5	206	4	171	2
2021	67	3	59	9	132	4	111	4	251	7	172	2

¹⁴ Jerstad, K., Solbraa, K. & Knutsen, S. 2003: Mållrettet elgforvaltning – bedre ressursutnyttning. ISBN 82-529-2677-0.

¹⁵ Hjeljord, O. 1996. Dr. agric. Thesis 1996. Moose (*Alces alces*) habitat quality – an empirical approach. Department of Biology and Nature Conservation Agricultural University of Norway.

Tabell 4. Slaktevekter for felt elg innen Kvikne storviltvald for perioden 2012-2021 samt antall veide dyr. Enkelte år er det altfor få veide dyr til at man kan si noe om snittvekta i bestanden.

Figur 3 Vektutvikling på skutt elg i Kvikne storviltvald for perioden 2012-2021. OBS: enkelte tall baserer seg på veldig få dyr og er dermed ikke nødvendigvis representative som snittvekter (f.eks eldre ku i 2017).

Vurderinger

Kjønns- og aldersfordelingen i en elgbestand er avgjørende for produksjonen i bestanden. Siden jegerne er ansvarlige for ca. 85 % av dødeligheten i elgbestanden, har jegeren nærmest full kontroll over både bestandsstørrelse og struktur, dvs. alders- og kjønnsfordelingen i bestanden. En elgbestand med en «sunn» kjønnsfordeling bør ha ca. 35 – 40 % voksne okser, 1 1/2 år og eldre. Samtidig bør jegerne spare voksne, produktive elgkyr og da især tvilling-koller og -kalver.

Det er tidligere vist i undersøkelser at usikkerhet i anslag av bestandsutvikling og jegernes evne til å ta ut riktig kvote, vil kunne ha store konsekvenser for stabilitet og avkastning i en elgbestand¹⁶. Simulert bestandsutvikling viste at den var spesielt følsom for tilfeldig variasjon i uttaket dersom hoveddelen av beskatningen ble lagt på eldre dyr. Variasjonen i bestandsstørrelse og avkastning økte i forhold til der hoveddelen av avskytingen ble lagt på kalv. Bestander hvor man i hovedtrekk beskattet eldre dyr viste også større sannsynlighet for ukontrollert bestandsnedgang, og ved et variabelt (i prosent av uttaket) årlig uttak av kyr innen forskjellige aldersgrupper vil dette kunne skape stor variasjon i kalvetilveksten året etter.

Avskyting som skissert ovenfor gir en produktiv elgstamme, forutsatt en positiv sammenheng mellom stammestørrelse og beitetilbud. Avskytningsmodell som i tillegg premierer uttak av lette eldre kyr er med på å høyne produksjonen av kalv. Rett kjønnsfordeling hos eldre okse og ku, hvor begge har en høy gjennomsnittsalder (6-9 år) og høy gjennomsnittsvekt, fører til en større andel fødte tvillingkalver. Dette skyldes den nære sammenheng mellom alder, vekt og evne til reproduksjon. En stamme med høy reproduksjonsevne gir muligheter til å holde en lav vinterstamme som samtidig gir god avkastning.

¹⁶ Solberg, E. J., Heim, M., Sæther, B. E. og Holmstrøm, F. 1997. Oppsummeringsrapport, Overvåkningsprogram for hjortevilt. NINA Fagrapport, 30

Uttak av elgku uten kalv

I en avskytningsmodell der en tar ut ku uten kalv vil det først og fremst felles 2-4 årige kyr. Årlig variasjon i antallet kyr som mister kalven(e) før eller rett etter fødsel, vil imidlertid kunne medføre forskjeller i aldersfordelingen av skutte dyr fra år til år med tilsvarende endringer i aldersfordelingen og produktiviteten av de gjenværende kyrne. Tilsvarende vil årlig variasjon i andelen kyr som høstes, for eksempel som følge av problemer med å finne tilstrekkelig antall kyr uten kalv, medføre variasjon i antall kalv året etter. Alternativt kan en tenke seg at avskytingen av ku ikke vil variere stort fra år til år som følge av at jegerne skyter også kalveførende kyr. Hvilke konsekvenser dette har for kalvens videre overlevelse finnes det lite data på, men sannsynligheten for at både kalvens overlevelse og framtidige produktivitet reduseres betraktelig er sannsynlig. Dette har igjen konsekvenser for stabiliteten og størrelsen av de neste års avkastning.

Høyt uttak av yngre dyr

I motsetning til en høy kuavskyting vil en forvaltningsmodell med en overvekt av kalv og åring i avskytingen i mindre grad medføre ustabile elgbestander. Dette skyldes at kalver og åringer i svært liten grad er kjønnsmodne og gir derfor ingen kalv året etter. Variasjon i avskytingen medfører således ikke umiddelbar variasjon i tilveksten det etterfølgende år. Samtidig har man, om man hovedsakelig feller kalv, en mulighet til å kompensere for lavt uttak året etter ved å øke avskytingen av åringer. En kan derved justere inn variasjoner i produktiviteten, ved at sterke årsklasser av kalv kan beskattes over to år og svake årsklasser kan skånes. Simuleringsmodeller hvor en tar hensyn til tilfeldigheter i avskyting og bestandsanslag viser at en avskyting av kalv og åring medfører minst årlig variasjon i bestandsutviklingen.

Dreining av kjønnsforholdet

Dreining av kjønnsforholdet er et av de viktigste virkemidlene for å oppnå en økning av avkastningen i en hjortedyrbestand. Dersom en ønsker en stabil avkastning på 30 % av bestanden, bør en felle om lag 15 % eldre ku¹⁷. Dersom andelen av voksen ku i avskytingen blir redusert, vil bestandsveksten øke dramatisk. For Kvikne storviltvald sin del har imidlertid ku/okse-forholdet vært veldig lavt over en lang periode, og under anbefalingene siden tidlig 2000-tall. Avskytingen av voksen ku må derfor ses i sammenheng med sett-tallene. For kommende planperiode vil Kvikne storviltvald forsøke å holde seg innen samme målsetting for ku/okse som elgregionen (1,2-1,5:1) og må tilpasse avskytingen etter målsettingen og sett-elg data.

Langsiktig effekt av "negativ jaktseleksjon"

I tillegg til de ovenstående punktene vil vi til slutt peke på de mulige genetiske og evolusjonære (utviklingshistoriske) effektene av vår elgforvaltning, et moment som sjelden er inkludert i avskytningsmodeller. I en tid hvor jakt utgjør den overveiende dødelighetsfaktor for elgen er det imidlertid stor fare for at vår utvelgelse av dyr (jaktseleksjon) påvirker den genetiske sammensetningen i elgstammen. Spesielt vil dette være tilfelle ved beskatningsregimer som avviker sterkt fra det dødelighetsmønsteret som har vært med på å forme elgen som art. Elgen har i sin utviklingshistorie først og fremst dødd som resultat av predasjon fra ulv og bjørn, hvorav kalvene er blitt utsatt for den overlegent største dødeligheten. Selv om vi ikke kjenner de langsiktige evolusjonære konsekvensene av å dreie dødeligheten fra kalv over til eldre dyr vil et føre-var prinsipp tilsi at dette ikke bør gjøres. Med andre ord vil en selv i tilfeller der avskytningsmodeller viser seg å gi et økt kjøttutbytte på lang sikt, likevel måtte forholde seg til de mulige uheldige

¹⁷ Sæther, B-E., Solbraa, K., Sødal, D.P. & Hjeljord, O. 1992. Sluttrapport Elg-Skog-Samfunn. NINA forskningsrapport 28: 1-153.

langsiktige effektene dette har med tanke på å bevare elgen som en art tilpasset norsk natur.

Forholdet til målsetninger i andre planer

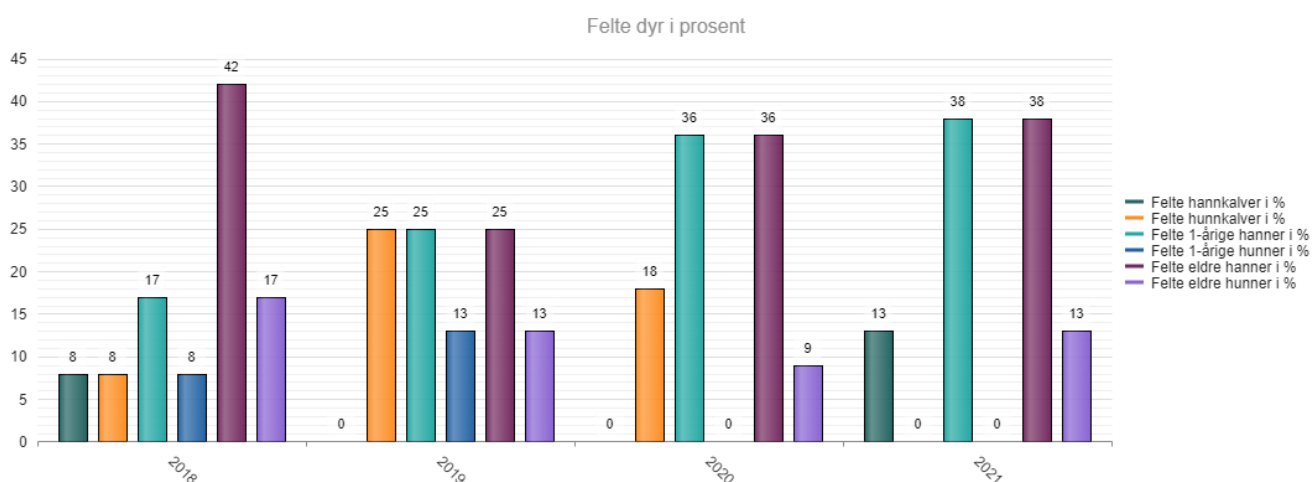
Det foreligger ingen godkjente overordnede planer denne bestandsplanen kan komme i konflikt med. Den eneste plan vi bør ta hensyn til, er den til enhver tid gjeldende bestandsplanen for Nord-Østerdal-Røros elgregion, vestre område. Denne planen er overordnet så lenge Kvikne er med i regionen og slutter seg til årsmøtevedtak. Planen er imidlertid ikke formelt gyldig for vald tilsluttet regionen, forutsatt at valdet ønsker en fri tildeling av elg og hjort¹⁸. Det vil si at bestandsplanen for Nord-Østerdal-Røros elgregion er en overordnet "rammeplan" som Kvikne storviltvald er bundet av, og som nyttes som et styringsverktøy.

HJORT

Avskytningsresultat og sett-data

Totalt i planperioden 2018-2021 er det av en kvote på 80 dyr felt 47. Dette gir en fellingsprosent på 59 % (80 % forrige periode) i perioden, med en årlig variasjon mellom 40 og 80 %.

Kvoten har for hele perioden vært stabil på 20 dyr. Det er felt 65 % hanndyr og 34 % hodyr uansett alder i planperioden. Det er felt ca. 19 % kalv, 34 % ungdyr og 47 % voksne hjort (fig 5 og tabell 2). Eldre bukk utgjør den største kjønns-/aldersgruppen med 34 % av alle felte dyr, men merk at denne kategorien inneholder alle bukker eldre enn 1,5 år. Av dette ser vi at det felles litt for mye hanndyr på Kvikne selv om kvotetildeling har lagt opp til ei jevn avskyting fordelt på alder og kjønn. Dette kommer av at fellingsprosenten har vært relativt lav og at det er bukkene som gjerne blir prioritert. I år med lav fellingsprosent vil vi derfor kunne få en overvekt av voksne hanndyr i avskytinga. Et mål i kommende planperiode er derfor å øke fellingsprosenten på hjort innen valdet for slik å få en alders- og kjønnsfordeling i avskytinga som stemmer bedre med tildelte kvote.

Figur 4. Fellingsprosent fordelt på kategorier av hjort for Kvikne storviltvald for perioden 2018- 2021 (figur fra www.hjorteviltregisteret.no).

Tabell 5 Antall og prosent felte dyr fordelt på kjønns- og alderskategorier for de 2 siste bestandsplanperiodene.

¹⁸ jf. § 18 i Forskrift om forvaltning av hjortevilt

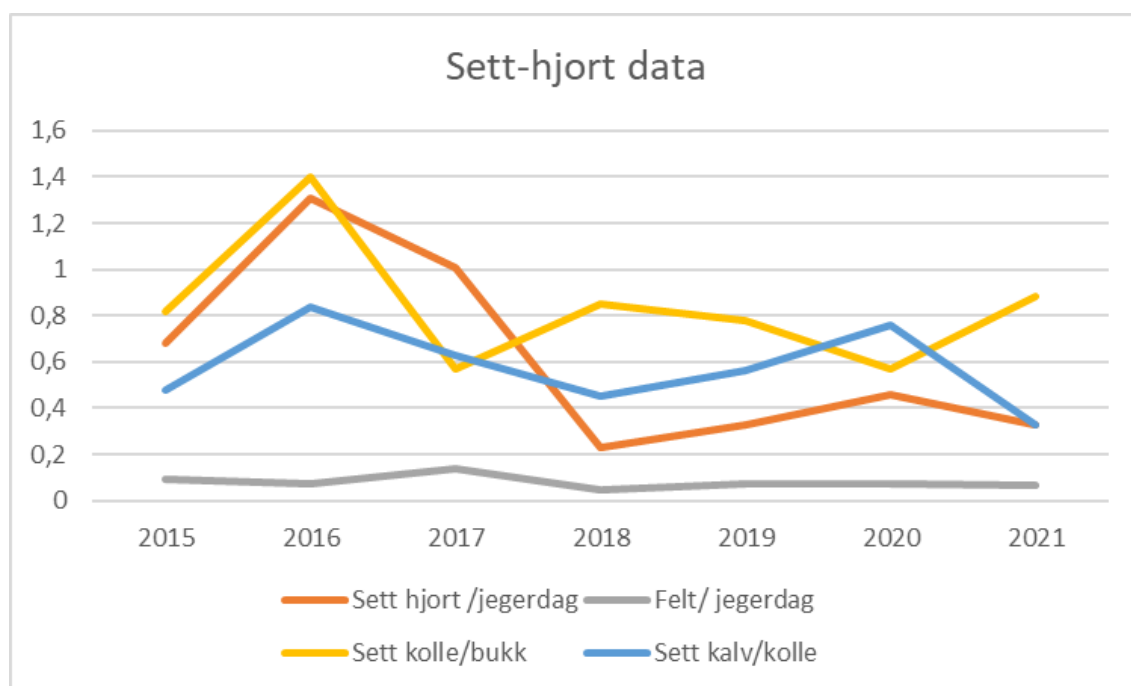
Summer gjelder kun for siste bestandsplanperiode.

Jaktår	Hannkalv	%	Hunnkalv	%	Ungdyr bukk	%	Ungdyr kolle	%	Eldre bukk	%	Eldre kolle	%	Tildelt totalt	Felte totalt	Fellings%
2015	2	11	1	6	6	33	1	6	4	22	4	22	20	18	90
2016	1	10	1	10	2	20	3	30	2	20	1	10	20	10	50
2017	3	15	3	15	4	20	2	10	4	20	4	20	20	20	100
2018	1	8	1	8	2	17	1	8	5	42	2	17	20	12	60
2019	0	0	4	25	4	25	2	13	4	25	2	13	20	16	80
2020	0	0	2	18	4	36	0	0	4	36	1	9	20	11	55
2021	1	13	0	0	3	38	0	0	3	38	1	13	20	8	40
SUM 2018-21	2	4	7	15	13	28	3	6	16	34	6	13	80	47	59

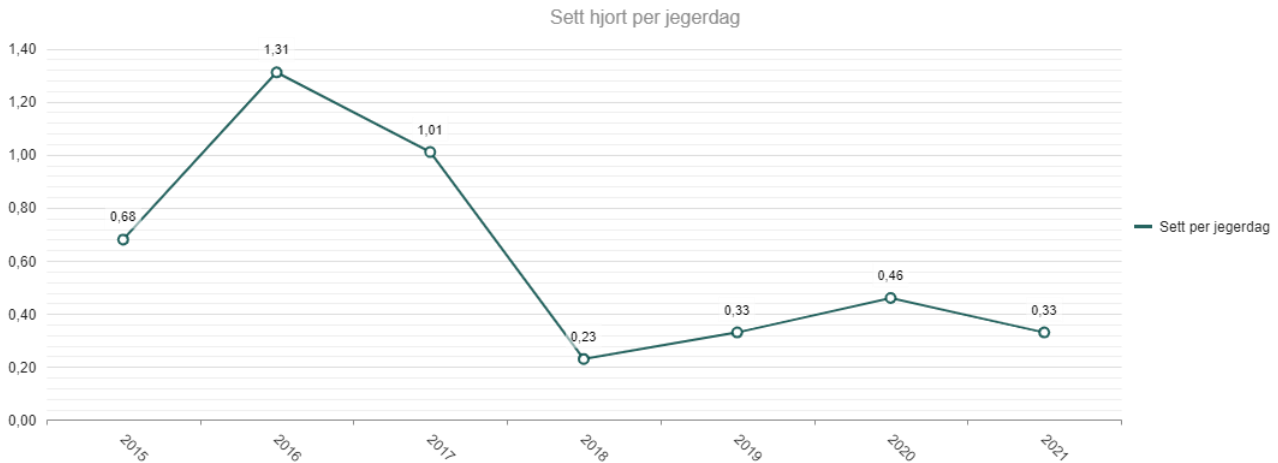
Vi har fortsatt et for lite datagrunnlag for sett-hjort for å kunne si noe sikkert om bestandsutviklinga på grunnlag av hva som blir sett under jakta. Hjorten forflytter seg en del innad på Kvikne og hva som blir sett av jegerne det enkelte år kommer mye an på hvor hjorten holder til dette året og hvor det jaktes. Selv om det av sett- dataene kan se ut som at det har vært en nedgang i bestanden er nok dette mer et uttrykk for at hjorten har forflyttet seg til områder det jaktes mindre.

Tabell 6 Sett-hjort data for Kvikne storviltvald for de to siste bestandsplanperiodene.

Jaktår	Sett hjort /jegerdag	Felt/ jegerdag	Sett kolle/bukk	Sett kalv/kolle	Sett spissbukk /bukk	% bukker felt av sette bukker	% koller felt av sette koller	% kalver felt av sette kalver	Ant. jegerdager
2015	0,68	0,094	0,82	0,48	0,96	20,41	12,5	15,79	192
2016	1,31	0,07	1,4	0,84	0,3	11,43	8,16	4,88	143
2017	1,01	0,135	0,57	0,63	0,19	16,07	15,63	30	148
2018	0,23	0,049	0,85	0,45	0,3	38,46	18,18	20	163
2019	0,33	0,074	0,78	0,56	0,44	34,78	22,22	40	217
2020	0,46	0,072	0,57	0,76	0,36	26,67	5,88	15,38	152
2021	0,33	0,065	0,88	0,33	0,55	35,29	6,67	20	123

Figur 5. Antall sette hjort i perioden 2015-2021 i Kvikne storviltvald (figur fra www.hjorteviltregisteret.no).

Figur 7. Sett-hjort per jegerdag innen Kvikne storviltvald for perioden 2015-2021 (figur fra www.hjorteviltregisteret.no).

Vurderinger

Hjortestammen på Kvikne er i vekst, på lik linje med flere av regionene rundt oss.

Hos hjorten er andelen store bukker («haremsbukker») viktig for bestandsutviklingen i et område, da hindene som regel vil trekke inn til områder der dominante bukker oppholder seg. Det er gjerne bukker fra 4 års alder som er i stand til å holde på harem, selv om også yngre bukker er reproduksjonsdyktige. Haremsbukker har i vår region som regel over 8 i geviret.

I en nylig publisert vurdering av sett- elg og -hjort data fant man imidlertid at presisjonen til sett-hjort data er lavere enn hva den normalt er for sett- elg. Rapporten oppfordret derfor til en noe mer forbeholden bruk av sett hjort-indeksene på nåværende tidspunkt ¹⁹.

Hjortkvoten for Kvikne holdes på samme nivå som i slutten av forrige planperiode, dette anses å være fornuftig ut ifra sett- hjort, hva jegerne erfarer og antall fallviltoppdrag. For at sett- hjort dataene skal bli sikrere i framtida vil vi samarbeide med jegerne om å øke kvaliteten på registreringene på Kvikne.

PLANPERIODEN 2022-2025

Tiltak i planperioden

Viltstell

På Kvikne er det, som tidligere nevnt, svært lite elg som er stasjonær gjennom året. De aller fleste kommer trekkende til Kvikne når snøen smelter og forlater området når snøen faller. Skjøtsel og kultivering av skogområder foregår i svært liten grad, sprøyting med herbicider gjøres ikke i det hele tatt og vi kan si at det meste av valdet er ukultivert med unntak av noen grad av hogst og granplantning. Arealmessig utgjør dette så lite at det ikke utgjør noe problem for elgens mattilgang. Viltstelltiltak for elg på Kvikne har vært lite aktuelt fordi et svært lite antall elg overvintrer. Forsøk på å forsinke elgens trekk fra sommerområdene til vinterområdene ved støttefôring har tidligere vært forsøkt uten hell på Kvikneskogen ²⁰.

¹⁹ Solberg, E. J., Veiberg, V., Rolandsen, C. M., Ueno, M., Nilsen, E. B., Gangsei, L. E., Stenbrenden, M. & Libjå, L. E. (2014). Sett elg og sett hjort-overvåkingen: Styrker og forbedringspotensial. – NINA Rapport 1043. 103 s.

²⁰ Langtjernet, K. pers. medd.

Det er siden årtusenskiftet gjennomført støttefôring til rådyr og hjort på vinterstid. Vi ser at det er økende tilslag av hjort på fôringen, mer variert med rådyr, og mengden fôr som legges ut øker i takt med antall dyr som besøker fôringsplassene. For vintrene 2015/2016-2021/2022 ble det søkt og innvilget tillatelse ²¹ til fôring av hjort og rådyr ved Bakken og Vollan. Det er et ønske at denne støttefôringen skal fortsette kommende år. Det har vært brukt hel havre, pelletert kornavrens og silorundball på fôringsplassene.

Avskytningsstrategi for elg

- Målet er en stabil kvote på maks 45 dyr alle årene av bestandsplanperioden, men den årlige kvota vil kunne justeres ned ut fra bestandssituasjonen.

Valdet har valgt å tilslutte seg avskytningsmodell 1 i NØRE sin driftsplan og vil årlig forsøke å ta ut:

- 32 % Ku (medregnet ungdyr av kolle)
- 42 % Okse (medregnet ungdyr av okse)
- 26 % Kalv

Oksekvota fordeles på 1/3 stor og 2/3 liten okse hvor liten okse regnes som inntil 5 takker totalt.

Dersom målsetningen det enkelte år ikke nås, skal valdet rette opp avskytningen det kommende år, slik at samlet avskytning for planperioden blir som vedtatt i bestandsplanen. Avskytingen må imidlertid ta hensyn til forholdene i sett-elg trenden over tid og dersom trenden i ku/okse forholdet fortsetter å gå nedover må det vurderes om flere hanndyr skal tas ut til fordel for kyr.

Avskytningsstrategi for hjort

- Kvikne skal ha en årlig hjortekvote på 20 dyr i planperioden, men kvote og kvoteinndeling for hjort skal evalueres etter 2 år og dersom man ser behov for det skal kvota økes for å holde bestanden stabil.

Valdet skal hvert år prøve å ta ut;

- ca 65 % kalv og ungdyr
- ca 20 % voksne hunndyr
- maksimalt 15 % voksne bukker (fra og med 9 takker)

Hovedutfordringa som gjør kjønnsfordelinga skjev i avskytinga for forrige planperiode er at det felles lite dyr totalt. Det skytes ikke mye voksen bukk på Kvikne, men det felles lite av de øvrige kategoriene enkelte år og da blir kjønns- og aldersfordelinga i avskytinga veldig skjev. For å avhjelpe dette har man for kommende planperiode valgt å sette ei maksimumsgrense på:

- 8 bukker eldre enn kalv og
- maks 8 hinder eldre enn kalv
- ved ei kvote på 20 hjort. Da blir det videre maks 4 kalver på 20 dyr.

Dersom det felles mer enn 15 % eldre bukk et enkeltår, bør det rettes opp påfølgende år slik at det maksimalt er felt 15 % voksne bukker ved slutten av planperioden.

21 FOR-2016-07-11-913

Dersom det enkeltår felles mindre enn ca 20 % voksne hunndyr (4 koller), overføres «restkvota» til neste år slik at det er felt ca. 20 % voksne koller ved slutten av planperioden.

Avskytningsstrategi for rådyr

Valdet skal ha kvotefritak i bestandsplanperioden. Uttaket av dyr skal som tidligere hovedsakelig reguleres av vilttettheten og jegertrykket. Det forventes uansett at uttak gjennom jakt maksimalt vil være på høyde med irregulær avgang gjennom viltpåkjørsler langs riksvei 3 (figur 1). Det skal oppfordres til ikke å skyte voksen geit.

Kompetanseheving

Kvikne storviltvald skal gjennom aktiv deltakelse i kurs, seminarer og samlinger gjøre sitt for å øke den allmenne kunnskapen om elg, hjort og rådyr og forvaltning av disse artene. Dette kan være sekretær og fagansvarlig som deltar, eller enkeltmedlemmer. I tillegg skal vi skaffe tilveie publisert forskning og gjøre denne tilgjengelig for jaktrettshaverne gjennom interne fagmøter, samlinger og på vårt nettsted.